

MAGYAR ÉLETSTANDARD.

A közelmúltban többé-kevésbé kifejecesedett szociális törekvések egyik alapgondolata, hogy igazságos rendet keressünk a jövedelemelosztás jelenlegi anarchiájában, — mely igazságtalanságaiban még a logikát is nélkülözi — és ezzel lehetővé tegyük a polgári társadalom egészséges reformját.

Akik hiszünk egy szabad polgári társadalom önmagát regeneráló erejében, kell hogy keressük az ilyen igazságosabb és méltányosabb rend felé vezető utat. Ehhez azonban előmunkálatok szükségesek, mert még az e kérdéssel összefüggő alapfogalmak sem állanak világosan a magyar társadalom előtt. Pedig az alapfogalmakban való megállapodásnak meg kell előznie a teendőkben való megállapodást. E tisztázatlan, mondhatnám a magyar társadalomtudományban hiányzó, fogalmak egyike a *magyar életstandard* fogalma.

Az itt előadandók célja: legalább hozzávetőleges képet adni egy magyar életstandard fogalomról, abban a reményben, hogy ezzel siettethető az alapmunkálatok elvégzése és egy lépéssel előbbre vihető a szükséges közmegegyezés kialakulása.

Maga az általános életstandard-fogalom sem abszolút egyértelmű. A különböző külföldi szerzők sokféle meghatározását adták.

Coroish szerint például «az életstandard a szokás szerint ki-elégített szükségletek számát és jellegét jelenti».¹

Ezzel ellentétben Summer szerint: «Az életstandard annak az anyagi kényelemnek (élelem, ruházat, lakás stb.) mértéke, mely egy meghatározott csoportban hagyományos és szokásos».²

Hoyt szerint: «az életstandardok azon állapotnak, javak-

¹ J. H. S. Bossard, Problems of Social Well-being. 43 1.

² M. B. Hexter. Implications of a Standard of Living. American Journal of Sociology. 22. köt. 215 1.

nak és szolgálatoknak standardjai, melyek szükségesek ahhoz, hogy fenntartassák az egy-egy osztály tagjaként elfoglalt pozíció».¹

Ross meghatározása szerint: «A fogyasztási szokások alkotják az életstandardot, mely oly parancsolóvá lehet, hogy fölébe kerekedik a nemi és családi ösztönöknek és üdvösen fékező hatással lehet a népszaporodásra».²

Fetter szerint végül: «Az «életstandard» szó azt a komplex fogalmat fejezi ki, melyben az egyén mértékét látja azoknak a szükségleteknek, kényelmi és fényűzési berendezéseknek, melyeket önmaga és gyermekei számára okvetlenül szükségesnek tart; a mértéket, melynek elérésére nagy áldozatokat is hajlandó hozni. Ez a standard országról-országra, osztályról-osztályra és időről-időre változik».³

Az életstandardot meghatározóinak javarésze úgy fogta fel, mint *eszei* fogalmat, mint az étellel szembeállított követelményt. Ezzel szemben a svéd Pipping értékes és szellemes, de alap gondolatában elhibázott tanulmányában azt igyekszik bizonyítani, hogy az életstandardot mint *realitást* kell felfogni, mint tényleges adottságot, mely ilyképpen kezelhetőbb anyaga a közgazdaságtudománynak. Az ő meghatározása szerint az életstandard a szokásos életmódot jelenti, mely az osztály vagy csoport társadalmi befolyása alatt alakult ki.⁴ Pipping mindazt, ami ezzel a témával kapcsolatban lévő érzelem és vágy, a pszichológia körébe utalná. Ezzel azonban alkalmasint már annyira egyszerűsítene a kérdést, hogy kiöntené a fürdővízzel együtt a gyereket is.

Használhatóbbnak látszik az a legújabb felfogás, mely élesen megkülönbözteti és szembeállítja egymással az *életszínvonalat*, mely kifejezés itt a tényleges állapot, a reális adottság, a de facto folytatott életmód fokának jelzésére szolgál — és ezzel szemben az *életstandardot*, a vágyak által meghatározott és azokban élő életszín vonalát.

¹ E. E. Hoyt. Primitive Trade. 112 l.

² E. A. Ross. Social Psychology. 262 l.

³ F. A. Fetter. Economic Principles. 100 l.

⁴ H. E. Pipping: The Concept Standard of Life. Economic Essays in Honour of Gustav Cassel. 505 l.

«Az életstandard, a fogyasztásnak az az általános foka, melyről az olyan egyén, ki bizonyos csoport vagy osztály tagja, azt gondolja, hogy arra önzete teljessége szempontjából szüksége van. Az életstandard elgondolás; a mód, melyen az ember élni óhajt és kíván. Az életszínvonal viszont azt jelzi, hogy ténylegesen hogyan él valaki» — írják Ault és Eberling.¹

Az «életstandard» és «életszínvonal» kifejezéseket a következőkben ilyen értelemben fogjuk használni.

A tényleges életszínvonal mindenütt befolyásolja az életstandard-fogalmat, de hogy azt távolról sem határozza meg, annak egyik legfrappánsabb példája éppen Magyarország.

Ezen tanulmánynak nem célja a tényleges életnivó ismertetése, annál kevésbé, mert e téren már sok kitűnő statisztikai felvétellel és tanulmánnyal rendelkezünk. Ezek közül például csak Gortvay György dr. szélesen átfogó és világos áttekintést nyújtó cikkét említjük, melyben a magyar életszínvonalnak 1928 és 1934 között történt általános és osztálykülönbség nélküli alászállását ismerteti.² Mindezekből nyilvánvaló annyi, hogy a tényleges magyar életnivó valóban alacsony. Ezt bizonyítják olyan ismert, jellegzetes adatok, mint pl. fejenkinti cukor és húsfogyasztásunk, vagy a lakászsúfoltság számadatai.

Hogy ezek közül csak kettőt idézzünk: a cukorfogyasztás Angliában fejenként évi 50.4 kg, a takarékos Németországban 23.3 kg, az európai átlag 23 kg, ezzel szemben Magyarországon 9.5 kg.³ Gyenge vigasz, hogy Európa néhány állama, Litvánia, Albánia, Románia, Jugoszlávia és Bulgária még mögöttünk marad. Még aggasztóbb a lisztfogyasztás. Búzatermő országunkban egy-egy lélekre napi 20 deka kenyér és 14 deka tészta jut.⁴ S még ha számításba vesszük is, hogy sem a csecsemők, sem a fogyni kívánó hölgyek nem fogyasztják el a rájuk eső adagot, féltő, hogy a nehéz fizikai munkát végzők és főleg kenyérrel táplálkozók között mégis sokan vannak, akik nem kapják meg azt

¹ Don D. Lescohier. The Labor Market. 95 1. és Ault and Eberling: Principles and Problems of Economics.

² Gazdasági válság és népegészségügy. Népegészségügy 1936 jan. 1. 27 1.

³ Statisztikai Tudósító. 1937 márc. 12.

⁴ Statisztikai Tudósító. 1937 febr. 27.

a fél kiló és egy kiló közötti napi adagot, melyre testi erejük fenntartása végett szükségük van.

Nem célunk a túlonúl divatos vészharang-kongatás, mert végül is éhínség Magyarországon nincs és rossz szolgálatot tesz az országnak, aki elég könnyelmű olyan beállításokat bocsájtani a rosszhiszemű és ellenséges nemzetközi propaganda szolgálátára, hogy itt az emberek éhenhalnak. Másrészt azonban tisztában kell lennünk azzal is, hogy vannak az országban több száz-ezer főre tehető tömegek, melyek olyan alacsonyra szorított létminimumon élnek, amely már a faj életerejét apasztja, tehát feltétlenül szükséges, hogy ezek állapotára a közvélemény figyelme felhívassák.

Az utóbbi időkben egész sereg többé-kevésbé népszerűen megírt tanulmány jelent meg, éppen a magyar nincstelenek élet-nívójáról, melyek hasznos munkát végeztek azért, hogy a problémát a politikai nemzet köztudatának előterébe állították.¹ S ha itt-ott némileg talán eltúlzott adatok láttak is napvilágot, ez kisebb baj, mintha nem tudnánk a veszedelemtől. Három millió koldusról szólnak a vész hírek. E szám kritikájával éppen most foglalkozik Móricz Miklós, a Statisztikai Tudósító szerkesztője, ki igen lekötözően felhatalmazott, hogy adatait közöljük. Az ő számításai szerint körülbelül 300.000 lélekre tehető az anyagiak hiánya miatt állandóan rosszul táplálkozó agrár-népesség száma. Azért nem kétséges, hogy e 300 ezer ember sorsa lelkiismeretes közvélemény számára éppen úgy égető probléma, mintha tényleg három millió emberről lenne szó.

Régebben ismeri a közvélemény a városi intelligencia számottevő részének, hivatalnokoknak, állástalan diplomásoknak, diákoknak és különböző letört existenciáknak nyomorúságát. Ezt a nyomorúságos életszínvonalat, mely ugyancsak nemzetrontó jellegű, sajnos, túljól ismeri a közvélemény és előbb unta meg a kérdést, minthogy gyökeresen segíteni tudott volna. Már belenyugodtunk, hogy pl. a köztisztviselői fizetések a békebelinek átlag 59%-ára csökkentek, mialatt a ruházat, tanulás

¹ Kerék Mihály tanulmányai (Magyar Szemle 1933 10. és 12. sz. Magyar Gazdák Szemléje 1933 12. sz.). Szabó Zoltán: A tardi helyzet, Illyés Gyula: Puszták népe, Féja Géza: Viharsarok, stb.

és az értelmiségi élet minden tartozéka aránytalanul megdrágult, úgyhogy a tisztviselői életszínvonal a háború előttivel szemben igen mélyre szállt.¹

Kétségtelen azonban, hogy még az aránylag feltűnő jólétben élő magyar születési vagy pénzarisztokrácia életnívója sem hasonlítható szerencsésebb országokban élő sorstársaikéhoz. Kevés kivétellel, végetértek azok a roppant vagyonok, melyek még a XIX. század folyamán is legendás nimbuszt szőttek a magyar mágnás gazdagsága köré. Elszegényedtünk és európai viszonylatban alacsonynak mondható életnívón élünk mindnyájan.

Ezzel szemben állnak a magyar életstandardok. Általános magyar standardról fogalommeghatározásunk szerint nem beszélhetünk, van azonban hosszú és végtelenül differenciált sora a különböző standardoknak, melyek egy boldogabb múltban gyökerezve, mind jóval magasabbak, mint az a realitás által indokolt lenne. Van mágnásstandard, úristandard és tisztviselőstandard, van továbbá külön-külön katonatiszt-, jegyző-, tanító-, iparos-, rendőr-, csendőr-, útkaparó-, vasutas-, gazda- és béresstandard, egészen az erősen differenciált csikós-, gulyás-, juhász- és kanászstandardokig. Arra az ezer árnyalatra aztán, mely mindezek között még felsorakozik, csak a kínai társadalom szerkezete ismer analógiát. A standard tudata pedig rendkívüli erővel és élességgel él a magyar emberben, ebben a nemzeti jellemvonásban eggyek a herceg és kanász. De általánosan jellemző az is, hogy a standard-fogalom többnyire jóval magasabb a szokásos tényleges életszínvonalnál.

L. A. Hobson szerint a szegénység az a különbség, mely a tudatossá vált szükségletek és azok kielégítésére való mód között van.² Ha ez igaz — pedig igaz, — akkor a magyarság a világ legszegényebb és legboldogtalanabb nemzete. E téren csak egy nemzet versenyezhetett sok évtizeden át a magyarral: a lengyel. Ma azonban a lengyelek már sokkal szerencsésebb helyzetben vannak.

¹ Statisztikai Tudósító 1935 máj. 7.

² A tengerparti napfényben meztelenül sütkérező vadakat, kik ruházat szükségét nem érzik, nem tartjuk szegényeknek.

Az életstandard a legtöbb népnél elsősorban a biológiai fennmaradás eszközeire vonatkozik, bár mindenütt van benne szociális tartalom is. Az emberi versengés örök ösztönét is ki kell hogy elégítse az életstandard, — bizonyos külsőségek által megmutatva, hogy az egyén, saját csoportjához való tartozása révén külön és magasabban áll mint más, alacsonyabbrendű csoportok tagjai.

Magyarországon ez a szociális tartalom válik elsőrangú fontosságúvá. Ez általában a magaskultúrájú népekre és csoportokra jellemző, melyeknél a biológiai szükségletek már természet-szerűen fedezve vannak. Nálunk azonban nincsenek — mikor a béresasszony nem tud semmiféle meleg ételt főzni férjének, azért kiviszi a mezőre az üres szilkét és a férfi, társaitól távolabb ülve, kanalazza a semmit az üres edényből, mert nem a valóság a fontos, hanem az amit a többiek gondolnak.

Mindenütt lényeges alkatrésze az életstandard-fogalomnak, hogy annak révén mások csodálatát és tiszteletét meg lehessen szerezni, a többi közül ki lehessen válni. Nálunk ez a tényező fontosabb a biológiai életnél. A magyar ember, ősi hagyományai folytán, páratlan mértékben szomjazza a dicsőség, a tisztesség, a megbecsültét és minden legkisebb formáját is, ezért meggondolás nélkül feláldozza életét úgy, mint minden más érdekét. Ennek következménye háborúban a haláltmegvető magyar vitézség és békében az annyi fiatal legény életébe kerülő kocsmái virtuskodás. Ez a normális materialista józanságtól oly messzire rugaszkodott becsvágy egyik fő oka annak, hogy a magyar életstandardok irreálisan magasak és irrealitásuk abban a mértékben hatványozódik, minél magasabb rétegébe érünk a társadalomnak.

A legtöbb magyar ember meg van róla győződve, hogy őt nem egy fokkal, de összehasonlíthatatlanul sokkal jobb élet illetné meg, mint amit tényleg él, — főleg hatalom, dicsőség és tekintély dolgában, aminek az anyagi eszközök csak másodrangú jelentőségű, de azért szükséges külső jelei. Ennek az irreális életstandardnak megvan a magyarázata a magyar történelemben.

Ősi kultúrájú, az erős keveredés folytán éles és magas intelligenciájú nemzet vagyunk, jóformán minden lehetőséget ismerünk, nincsenek előttünk ismeretlen kényelmek, életörömök és

ennélfogva nem enyhíti helyzetünket az ignoti nulla cupido. A birodalom, melyet itt honfoglaló őseink alapítottak, félezer éven át nagyhatalom volt, gazdag és virágzó ország s mikor Mohácsnál elbukott a magyar nagyhatalom, az uralkodásra és vezetésre termett magyarság még mindég megtartotta vezető szerepét, legalább a kárpátövezte medencében. Mi tudatalatti lényünkben még ma is hordjuk az ősi nagyhatalmi pretenziókat és uralomratermettségünk hitét az objektív pszichológiai vizsgálatok is megerősítik.

Más nemzeteknél kialakulhatott a meggyőződés, hogy az értékesebb emberek és családok idővel nagyobb jólétre tesznek szert s ezért a jólét a kiválóság egyik legfőbb igazolása. A magyar történelem éppen az ellenkezőjére tanított. A nemzeti csapások, melyek nálunk szinte szabályszerűen csaptak le minden gazdasági fellendülés után, elsősorban a legkülönb embereket, családokat, a nemzet leghívebbjeit sújtották s politikai szempontból vulkanikus területünkön az anyagi jólét eszközeit szinte szabályszerűen juttatták árulók, megalkuvók, idegenek kezére. Minden történelmi csapás után, — utoljára 1919-ben, — megtelt a csonka ország emberekkel, akik éppen jó magyarságuk miatt vesztették el vagyonukat. Ezek és utódaik ragaszkodnak bizonyos igényekhez, melyek nekik vagyonuk elvesztése után is kölcsönöznek némi presztízst embertársaik között.

Míg más országokban több-kevesebb alapja mégis csak volt a feltevésnek, hogy a nagyobb vagyon nagyobb érdemesség jele és azért önmagában jogcím a magasabb életstandardra, — nálunk a mammutbirtokkal és főnemesi titulusokkal évszázadokon át szembeszegezte egy nagyszámú és öntudatos nemesi osztály azt a szellemet és magatartást, mely az «una et eadem nobilitas» elvében találta meg a maga klasszikus kifejezését. Ebben közvetve benne volt az is, hogy minden nemes ember egyenlő lévén, azonos standard illeti meg őket és legjobb esetben is csak véletlen, hogy nem élhetnek egyformán. S a hétszilvafások, nem lévén irigy és rosszakarátú emberek, nem úgy gondolták el a dolgot, hogy a grófnak kellene leszállnia a hét szilvafa nivójára, hanem úgy, hogy igazság szerint őket is megilletné a grófi élet minden luxusa.

Ilyenféle, nagyon érthető és nem egészen logikátlan utakon-

módokon váltak irreálissá a magyar életstandardok, ami egyre komolyabb veszedelmek forrása lesz.

A standard a tényleges színvonalától egyes rétegekben hovatovább csillagászati távolságba kerül és a kettő között teljesen reménytelenné válik, vagy csak csoda által várható az áthidalás. Ez azért szerencsétlenség, mert standard-látszatok fenntartása az egész nemzetben, de különösen a legértékesebb rétegekben óriási erőpazarlásba kerül és végül is megbénítja ezeknek a rétegeknek jobb sorsra érdemes fiatalságát. Hiába látják ezek a fiatal nők és férfiak, hogy rendes, normális erőfeszítéssel egy-két fokkal magasabbra emelhetnék családjuk életszínvonalát, tudják, hogy ez hozzátartozóikat nem tenné boldoggá, megelégedetté, — különösen akkor nem, ha a reális cél érdekében feláldoznának valamit a standard és presztízs képzelt javaiból. Akkor éppen megrovásban lenne részük, — mert tőlük családjuk és körük nem emberi erőfeszítést vár, hanem abban reménykedik, hogy csoda fog történni velük. Emberfeletti feladatokra kellene vállalkozniuk, ez már az elindulás előtt reménytelenség és halálos fáradtság érzésével tölti el és akcióra képtelenné teszi őket.

Súlyosabbá teszi a bajt, hogy régi tekintélyük alapján ezek a rétegek diktálják az étellel szemben való magatartás szabályait az utánnuk következő rétegeknek, melyekben rendre úrrá lesz az «Ejh, úgysem érdemes!» hangulata.

Ezzel szemben áll például a tipikus német mentalitás, melynek roppant előnye, hogy életstandardja csak egy lépéssel van előbbre, mint életszínvonala. Ezt az egy lépést némi szorgalommal és meghatározott idő alatt meg lehet tenni, tehát érdemes megtenni. Azután ha sikerül, milyen öröm, milyen elégtétel az egy foknyi gyarapodás, mely után újabb, ismét közelfekvő célkitűzés jön. Ilyen fokozatos ambícióval gyarapszik a zsidó is, míg a magyart csodaváróvá bénította ambícióinak túlságos magassága.

Mégis félreismernők a helyzetet, ha azt állítanók, hogy az egyén szempontjából is mindég teljesen irreális a magas standardok tartása. Semmiesetre sem lehetne olyan általános, nem idegződhetett volna annyira a magyarság javának túlnyomó részébe, ha nem lennének vele összekötve bizonyos reális előnyök.

Hogy a legköznapibbat említsem, ha egy jól öltözött hölgy

belép a mézáróshoz és húst kér, ugyanazért a pénzért majdnem mindég jobb árut fog kapni, mint a mellette álló fejkendős munkásasszony. A rendesebb szelettel az öltözködésben és felépésben kifejezett standardnak adózik a mézáros.

Jól tudjuk, hogy ez nemcsak a boltban van így, hanem sokkal előkelőbb helyeken is. Ehhez illusztrációkat azt hiszem bőven tudna szolgáltatni éppen a magyar tisztviselő osztály.

Amilyen helyes az alapelv, hogy a társadalom védje, respektálja, részesítse kedvezésben és előnyben a különb embert, — akit tehetsége, örökölt és szerzett kultúrája a vezető és irányító, tehát legfontosabb szolgálatot végző elite tagjaként jelöl ki, — olyan vészesen bárgyú ennek a magatartásnak elfajulása a magas standard külső jeleinek kritikátlan tiszteletévé. Ez a magyarázata annak, hogy az emberek megpróbálják a jövedelmük által indokolt reális életnivó helyett, annál sokkal magasabban fekvő standard látszatát tartani — s nem egyszer látjuk, hogy a számítás beválik, — sikerül a jövedelmet az önkényesen felvett standardhoz hangolni.

Láttunk például egy igen tehetséges embert, ki bizalmasabb barátainak elszörnyedésére olyan magas szabószámlákat csinált, melyeknek kifizetésére több évi kistisztviselői fizetése sem lett volna elég. De számítása bevált, — ma országgyűlési képviselő, mert a jólszabott kabátok előtt megnyíltak azok az ajtók, melyeket tehetsége egymagában nem tudott volna megnyitni — és régi számlái ma már aligha okoznak neki gondot.

Annak, aki a társadalmi életben «lépést tud tartani», nagyobb esélyei vannak az előbbre jutáshoz — minden téren.

Ambiciózus mamák költséges társadalmi életet teremtenek leányaik köré s bár sejtjük, hogy a házibál költségeinek előteremtése céljából a papa a büntetőtörvénykönyv paragrafusai körül jár — néha sikerül a dolog és a derék fiatalember, aki nem éppen hozományvadász, de tetszik neki a jólét látszata, el fogja venni a leánykát. S a siker utánzásra csábít másokat — a sorsjátéknál is mindig a szerencsés nyerőkről hallunk, azokról nem, akik csak fizetnek, de nem nyernek. Pedig az utóbbiak vannak többen.

Az irreálisan magas standard az egyén számára sorsjegy, esetleg ferblíkártya lehet, de abban különbözik a sorsjátéktól,

melyből az államnak komoly bevétele van, hogy ez a nemzeti jellegű hazardírozás a köznek végeredményben kára, mert rengeteg elpazarolt energiába kerül.

A külső szimbólumok tisztelete megvan másutt is, különösen a dinamikus fiatal társadalmakban, melyekben a rétegek még erősen mozognak és megvan az ascensió csábító lehetősége. Nem maga a jelenség tehát, inkább szerfeletti mértéke az, ami magyar specialitás és ami nálunk, sajnos, nagyobb károkat okoz, mint másutt.

Nem lehetetlen, hogy az irreális életstandardnak tulajdonított túlzott fontosság segítette elő Széchenyi István által megjelölt legnagyobb nemzeti bűneinknek, az egymással szemben való gyűlölködésnek és a dicsőség irigységének kifejlődését. A dicsőséget szinte patológikusan szomjazó magyar versenytársat lát minden hasonló törekvésű magyar testvérében s ezért képes rá irigykedni és vele gyűlölködni, — olyan erős lelki szükséglet nálunk önmagunkat különbnek érezni!

Ide vezethető vissza a közéleti és hivatali korrupció sok, egyébként érthetetlen esete is. A standard fenntartása némelyeknél szinte életfeladattá válik és olyan erővel kötelez, mint a törvények, vagy az erkölcsi parancsok. Egy-egy ember oly szentül meg van győződve róla, hogy őt megilleti a legálisan megszerezhetőnél sokkal magasabb standard, hogy szinte kötelességszerűen — sokszor a legnagyobb kockázat, az élet és becsület kockáztatása árán is — igyekszik azt maga és családja részére biztosítani. Mikor az ilyen emberek végül elbuknak, velük együtt kellene a vádlottak padjára ültetni azt a szellemet is, mely túri, tenyésztí, sőt egyes tereken szinte megköveteli az irreális életstandardot.

* * *

Amilyen erősen él Magyarországon az emberekben a saját osztályuknak, vagy sokkal inkább azon belül a saját kis csoportjuknak kijáró életstandard fogalma, épúgy hiányzik nálunk az emberek elgondolásából, mint szociális követelmény, a minimális magyar standard.

Más nemzetek vezetőiben él egy nemzeti alapstandard-fogalom, az, melyet emberi érzésük és népükkel való szolidaritás-

suk megkíván, megkövetel a velük egy vérből való emberek legalsó és legkevésbé szerencsés rétegének életszínvonalául. Nálunk ez hiányzik. Vannak számításaink pl. a budapesti munkáscsalád létminimumára vagy a kubikus létminimumra vonatkozólag, de ez nem pótolja az előbbi fogalmat.

Mikor e sorok írója az Amerikai Egyesült Államokban gyakorlati szociális munkával foglalkozott, nagy hasznát látta annak, hogy volt ott egy kialakult és eléggé szorosan meghatározott norma: az amerikai életstandard. Minden olyan családról, mely a szociális intézményekkel vagy a hatóságokkal érintkezésbe került, könnyen meg lehetett állapítani, hogy életmódja felette vagy alatta van ennek a normának. Ha alatta maradt, akkor magától értetődően és mintegy közérdekből arra törekedett minden jószándékú ember és illetékes fórum, amelynek a család sorsába beavatkozni egy vagy más módon alkalma nyílt, hogy az életszínvonal az amerikai standard felé emeltessék.

Az amerikai életstandard-elgondolás az volt, hogy a fehér fajhoz tartozó állampolgár, ki mint semmiféle szakképzettséggel nem bíró munkás, a köz szolgálata szempontjából az értékškála legalján foglal helyet, fizikai munkája ellenében joggal várhatja el az élettől körülbelül a következőket:

Módot arra, hogy eltarthasson egy 4—5-tagú családot és gyermekeinek valamivel jobb nevelést adhasson, mint amilyenben ő részesült. Olyan lakást, melyben körülbelül egy személyre egy helyiség jut — ezenfelül megfelelő fürdőszoba és gáz, villany, vízvezeték. Olyan egészséges élelmezést, melyben az olcsó kenyér és lisztfélével legalább egyenlő jelentőségű a hús, tej, tojás, zöldség és gyümölcs. Ruházkodásban olyan színvonal ez, melyben a ruhafélék csak a szabás tömegszerűségében különböznek a legdrágább ruháktól és csak közelebbi vizsgálat után tűnik ki, hogy az anyag sem teljesen azonos.

Tapasztalati tény, hogy a gazdag és szabad Amerikából vett példák emlegetésével nálunk forró antipátiát lehet kiváltani. De még ha ez nem is történik meg, sokan gondolhatják, hogy könnyű az amerikaiaknak, — hiszen az életszínvonal pénz dolga. Kétségtelen, hogy elsősorban pénz, illetőleg anyagi eszközök dolga, — de igen nagy részben kultúra és szervezettség dolga is.

Hogy az amerikai példánál maradjunk, e sorok írója Clevelandban ismételten megfordult egy kivándorolt magyar munkáscsaládnál, melynek tagjai jól kerestek. Vettek is maguknak egy szép, ötszobás házat, melyben természetesen volt fürdőszoba, — az amerikai életstandard elengedhetetlen kelléke. A derék magyarok a fürdőkádban nagyobb mennyiségű burgonyát raktároztak: nem az anyagi eszköz hiányzott a fürdéshez, hanem a tisztálkodás kultúrája. Ezzel szemben viszont megfigyelhető volt, hogy az amerikai magyar munkáscsaládok, bár olcsóbban, de mégis sokkal jobban főztek mint az amerikaiak, mert a magyar konyha-kultúra magasabb. Kultúra és szervezethez az anyagi eszközök nagy részét pótolhatják, — ha nem is lehet az utóbbiakat az életszínvonalat illetően elsősorú jelentőségüktől megfosztani.

Hogy az amerikai életstandard milyen készpénz-jövedelmet tételez fel, arra vonatkozólag se szeri se száma a számítgatásoknak¹ és természetes, hogy a változó árakra való tekintettel is, a szám adatok változnak. Az utolsó három évtizeden belül az ingadozások nagyjából évi 1000 és 2000 dolláros határok között voltak.

Az amerikai életstandard természetesen távolról sem jelentette azt, hogy az olyan életmód, mely alatta marad, bármikor is ritkaság lett volna, sőt!

Így például 1929-ben, az amerikai prosperitás tetőpontján, lehet hogy éppen ennek folytán némi túlzott optimizmussal, az állami statisztikai hivatal az öttagú család létminimuma gyanánt 2262 dollárt jelölt meg. Ugyanakkor a fehér családoknak több mint fele 1500 dollárnál kevesebbet keresett és csak 15% került a 2000 dolláros határ fölé.²

Ez természetesen határeset, többnyire jóval közelebb vannak egymáshoz a standard és a tényleges életnivó. S a standardnak magának is vannak különböző fokozatai, melyek hajlékonyabbá teszik és az élethez közelebb hozzák. Általában négyféle fokozatot szoktak megkülönböztetni:

¹ L. pl. Theresa Mc Mahon: Social and Economic Standards of Living. New-York 1925.

² Ault és Eberling id. m.

1. a jótékonyaságból eltartottak színvonalát,
2. a puszta létfenntartás színvonalát,
3. a minimális komfort színvonalát,
4. az ésszerűen méltányos színvonalat.¹

Differenciáltabb és szélesebb alapon épül ennél a következő tizes felosztás:

1. Jótékonyaságból eltartottak.
2. Alkalmilag segélyezettek, rendszertelenül keresők.
3. Nélkülöző szegények.
4. Szegények.
5. Az egészség és munkaképesség fenntartásának minimumából élők.
6. A minimális komfort színvonalán élők.
7. A korszerű komfort színvonalán élők.
8. Némi jólétben élők.
9. Teljes jólétben élők.
10. Rendkívül nagy jólétben élők.

A valóságban e lépcsőzet alsó fokain foglalnak helyet a tömeg emberének életszínvonalai.

Az «amerikai standard» fogalma ezekkel szemben ambiciózus követelmény, a valóságtól nem túlnagy távolságban, melynek elérhetését a múlt tapasztalatai valószínűvé teszik és amelynek általánossá válását a jószándékú emberek közérdeknek tartják, elősegítik.

A magyar életstandardok természete az, hogy mindenkor az érdekelt osztályok tudatában élnek, saját javukra, a magyar éllethez s a magasabb rétegekben többnyire az államhoz intézett követelmény formájában.

Az amerikai életstandard-fogalom viszont a társadalom vezetőinek és irányítóinak tudatában él, — mások számára. Jól tudják, hogy a fogalom nem felel meg a valóságnak, de közmegegyezés, hogy ez helytelen és változtatni kell rajta. Ahol mód és lehetőség adódik, rögtön meg is történik a változtatás — nyoma sincs annak a kicsinyes irigységnek, mely az alsó standard minden emelkedésétől a standard-lépcsőzet arányainak megbombolását

¹ Ault és Eberling id. m.

féli és amely köznapi formában úgy hangzik, hogy «ha a cseléd-lány selyemruhát vehet, akkor miben járjon az én lányom?»

Távolról sem akarjuk azt mondani, hogy minden amerikai gyáros vajszívű filantróp, de mindegyik tudja, hogy a közvélemény figyel: hogyan fizeti munkásait és ha a bér feltűnően kevesebb, mint az amerikai létminimum, akkor az nemcsak állampolgári becsületének, hanem gyártmányai népszerűségének is kárára lesz. Nagy munkaadó az ilyesmit nem engedheti meg magának. S jóllehet heterogén összetételű társadalomban, amilyen az amerikai, természetszerűleg mindég akadnak, akik dacolnak a közvéleménnyel, — általában mégis csak érvényesül a norma szabályozó hatása.

A fétisszerűen tisztelt amerikai standardnál kevésbé erősek a hasonló európai normák. De már pl. az új Németország eredményesen dolgozik azon az általános növekedésen, mely legerősebben éppen a legalsó rétegekben élő néptársak életmódját érinti.

A német statisztikai hivatal számításai szerint a három gyermekes család létminimuma 1913-ban havi 130 márka volt, — ami 1928-ban 200 márkának felelt meg. Az átlagos jövedelem ugyanekkor csak 153 márka volt.

Akármerre nézünk, ezt a jelenséget látjuk: a munkások nagy része kevesebbet keres, mint amennyit az ország szociológusai létminimumként megjelölnek és rosszabbul él, mint amit azok minimális standardnak elfogadnak.

Ebből azonban távolról sem szabad arra következtetni, hogy a standard-alkotás hiábavaló játék, melyhez az életnek nincs köze.

A standard, ha vannak akik hisznek benne, hirdetik, népszerűsítik és tovább adják, feltétlenül irányítja és befolyásolja az életet.

Ha van elfogadott standard, akkor az a pénz körül folyó tárgyalásokból is igen sok keserűséget kivesz. Az amerikai munkaadó, mikor a minimálisnál kevesebb fizetést kínál, azt azzal a magatartással teszi, hogy sajnálatára a munkapiac és az üzletmenet jelenlegi állása mellett nem adhat többet. Ez lehet keserves, — de nem olyan megalázó és elkeserítő, mint amikor a magyar munkaadó az ő 800 vagy 1800 pengős jövedelmének ma-

gaslatáról azt mondja a nála sem származásra, sem műveltségre és igen sokszor tehetségre sem rosszabb munkavállalónak, hogy «Édes fiam, nyolcvan pengő az sok pénz! Mire kell magának ennél több?»

Nálunk Magyarországon kevésbé létezik és ugyanakkor szükségesebb mint akárhol másutt, az általánosan elismert nemzeti alapstandard fogalma, melyhez viszonyulhatnak azután a magasabb standardok. Ezeknél pedig, az árnyalati különbségek elhalványításával, méltányos összevonások látszanak indokoltak.

A következőkben kísérletet fogunk tenni egy nemzeti alapstandard felvázolására. Amire vállalkozunk, az természetszerűleg nehéz és kényes feladat, mert az életstandardot nem tudjuk olyan magasán fixírozni, hogy ne lenne indokolt az emberi méltányosság és magyar szolidaritás nevében a kívánság, hogy tegyük még magasabbra, — de nem is tehetjük olyan alacsonyra, hogy ne érhesse az a vád, hogy elrugaskodtunk a realitás talajáról.

A hozzávetőleges kép, melyet itt nem annyira pénzzel, mint inkább javakkal kifejezve, adni szeretnénk, nem is igényli, hogy többre tartsuk, mint más hasonló számításokat, vagy hogy éppen *ezt* fogadjuk el magyar standardnak, — de az előadottak után szükségesnek érzem, hogy körülírjam a konkrétumot is, melyről beszélek — jóllehet inkább hajós vagyok, aki azt hirdeti, hogy szükség lenne világítótornyra, — mint építész, aki azt jól megépíteni is tudná.

Az előbb ismertetett négy fokozat közül a másodikat, a pusztá létfenntartás színvonalát választva, azt élelem szempontjából a két magyar orvos által készített Mészáros—Waltner-féle tervezet adatai alapján vélem fixírozhatónak.¹

Ez a tervezet nehéz fizikai munkát végző férfi számára a következő élelmezést irányozza elő:

Ebéd: leves, utána a nyári nehéz munka idején hetenkint négyszer, egyébként hetenkint kétszer hús, a többi napon főzelék. Hetenkint egyszer főtt tészta.

¹ Népélelmezési tervezet. Dr. Mészáros Gábor és dr. Waltner Károly. Kecskemét. 1934.

Vacsora: a déli főzelék vagy (hetenkint 1—2-szer) főtt tészta, vagy kása, néha szalonnával.

Kenyér: naponta 65 deka.

Hetenkint 1 db tojás.

Nyáron 5 hétig naponta 10 dkg szalonna.

Napi 3 dl teljes tej és 5 dl sovány tej.

Ha ehhez hozzáadjuk a családanya élelmét, mely az előbbinek nagyjából 80%-a, a 12 éves gyerekét, mely annak 50%-a, a 8 évesét, mely 40%-al, az 5 évesét 30%-al és végül a 2 évesét, mely 15%-al van felvéve, akkor feltéve, hogy az egyszerű földművesasszony nem gazdálkodik rosszabbul, mint egy konyhatechnikai egyetemi magántanár, — a tervezet szerint élelmiszerre ki kell adnia a családnak évi 479 P-t.

A tervezet 1934-ben jelent meg és az akkori országos középárakat vette számításba, pl. 1 kg hús ára ott 80 fillér. Ehhez tehát hozzá kell számítanunk majdnem 20% drágulást, ami az élelmezési költséget ma már 575 P-re emeli.

A tervezet olyan minimális adagokkal dolgozik, melyek mellett éppen csak hogy tönkre nem megy az ember. Cukorból pl. a család évi szükségletére összesen 6 kg van felvéve. Mégis egy napi élelem már 1 P 57 fillérbe kerül.

Országos viszonylatban persze tekintetbe kell vennünk, hogy legtöbb helyen a szükséges élelmiszer nagyrésze megterem a ház körül és nem kell mindenért készpénzt kiadni.

A lakásminimum, ugyancsak azt a szélső zsúfoltsági határt véve fel, mely egészséges emberek esetében még nem megy feltétlenül az egészség rovására — a hattagú családnál egy szoba, konyha — belekombinálva azt a lehetőséget is, hogy legalább nyáron padláson, pitvaron, istállóban, kamrában is alhatnak egyes családtagok. Ha a család nem saját házában lakik, évi lakbére gyanánt fel kell vennünk kb. 65 P-t, fűtés, világításra pedig évi 40 P-t. Utoljára marad a ruházat. Ha teljesen tekinteten kívül is hagyjuk a külföldi adatokat, melyek szerint öltözködésre kb. a táplálkozásra fordított összeg 50%-át kell felvenni, ha feltesszük, hogy a gyermekek többnyire mezitláb járnak és hogy a felnőttek a legszükségesebb ruhadarabokat is nem évente, hanem csak 2—3 évenként pótolják újjal, akkor is fel kell vennünk e célra egy 120 P-s minimumot. Végül vegyes

és előre nem látott kiadásokra, pl. szappanra, iskolaszerre, gyűfára, ágynemű vagy konyhaedény pótlására és hasonlókra vegyünk fel évi 50 P-t.

Ez összesen 850 P, ennyit kell a hattagú család ellátására előteremtenie a családapának, ahhoz, hogy családja a legminimálisabb, de még emberinek mondható életszínvonalon élhessen, mely még éppen hogy megóv a lassú elsorvadástól.

Most pedig, ha szemügyre vesszük a valóságot és feltesszük, hogy a családfenntartó az egész esztendő 300 munkanapján át mindig megkapja azt a 2 P férfinapszámot, melyet ezidőszerint csak szerencsésebb vidékeken fizetnek, teljes keresete még mindég csak 600 P.¹

Enyhíti a helyzetet, hogy amint mondtuk az élelmiszer-szükséglet számottevő része általában megterem a falusi házkertjében. A családok nagy része lakik saját házikójában, vagy rokonok, felmenők házában és nem minden kereső férfire esik öt eltartott. Gyakran keres az asszony, a serdülő gyerek is. Arra viszont, hogy a való életben nemcsak enyhítő, hanem súlyosító körülmények is vannak, mutat az, hogy míg az itt vázolt minimálstandard egy lélekre átlag napi 39—40 fillér értékű fogyasztást számít, Kerék Mihály adatai szerint a summásoknál sok helyen csak 12 fillér jut egyre, Illyésnek a gazdasági cselédekre vonatkozó számításai szerint pedig napi 2 fillér készpénz és 24—25 fillér értékű természetbeni szolgáltatás. Ezek a színvonalakon azonban — ha érvényesül is a budapesti és vidéki árak közötti különbség — már kétségkívül nemcsak stagnál, hanem regresszióban van a faj ereje. Ilyen helyeken a nagyszámú

¹ 1936-ban az ország 22 járásában történt hivatalos mezőgazdasági munkabér-minimum megállapítás, 1937-ben 69 járásban, 9 megyei és egy tvh. városban. 1936 dec-ben, a legalacsonyabb téli munkabérek idején, a mélypontot a szikszói és pápai járásokban hivatalosan megállapított bérminimumok jelezték: férfinapszám 80 f., női 60 f., gyermek 40 f. Ugyanekkor a legmagasabban megszabott minimum a tokaji járásban volt: férfinapszám 1.50, női 1.10, gyermek 80 f. A nyári mélypont ismét a szikszói járásban volt: férfinapszám 1.40, női 1.20, gyermek 80 f. A legmagasabb pedig az eleki járásban: férfinapszám 3 P, női 2.30 P. Az egész évi átlag — az összes járásokat számítva, melyekben minimális volt — férfinapszám 1.50, női 1.15, gyermek 70 f. A városokban az átlag kb. 20%-kal magasabb.

gyermekáldás is csak arra mutat, hogy a szülők nem vállalnak semmi felelősséget gyermekeik sorsáért és a mennyiség szükségszerűleg a minőség, elsősorban az erő és egészség rovására megy.

A családonkinti 850 P-s minimum, mint már előre jeleztük, kétfelől támadható, — egyrészt nem biztosítja a minimális kényelmet sem, nem ad módot a legcsekélyebb kultúrjavak megközelítésére sem és csak szerencsés esetben teszi lehetővé a tűrhető ruházzkodást és táplálkozást.

Másrésről viszont szembeállítható ezzel, hogy a számítás nem reális.

Az irrealitás vádjára azt feleljük, hogy ennél a végsőig szorított minimumnál kevesebbet fel nem vehetünk és el nem fogadhatunk. Ahol az élet kevesebbet diktál, ott az életnek nincsen igaza.

Feltéve, hogy a négygyermekes földműves egyéb forrásból megszerez évente kb. 250 P értékű javakat, a napszám-minimumot, melyre minden emberség parancsa és egyebek közt XIII. Leó enciklikája szerint is joga van, jelenleg két pengőben kell megállapítani, mert kevesebből emberi módon élni nem lehet.

Arra pedig, hogy ez az általunk vázolt színvonal még mindig igen messze van az emberhez valóban méltó élettől, csak azt mondhatjuk, hogy ezt nem is nevezzük másnak, mint pusztán létminimumnak. Ahhoz, hogy elérjük az emberségesen élő szegénység színvonalát, egy lépéssel tovább kell mennünk és földműveseknél legalább a következő hozzáadásokkal kell élnünk:

A lakást ki kell bővíteni két szoba konyhára, — ami egyébként a falusi gazdaház típusa. Fel kell vennünk a család minden tagja számára évente legalább egy teljes rend ruházatot. Az ételmezést valamivel táplálóbbá kell tenni. p. o. több cukor hozzáadásával. Többet kell költenünk világításra és számítanunk kell valamit borra, dohányra, újságra, könyvre, időnkint némi olcsó szórakozásra. Értéke mai árak szerint kb. évi 1200 P.

Amit így nyerünk, az lenne az a még mindig nagyon egyszerű standard, mely messze van a szerencsésebb népeknél általában felvett alapstandardtól, de amit már szegyenkezés nélkül nevezhetnénk magyar standardnak.

Ezt a standardot azután próbálhatnánk megközelíteni, szó,

írás és közigazgatás útján átvive az ország vezető rétegeibe az erre vonatkozó vélekedést.

Csak például említem, hogy új cselédházak építése alkalomával háborút kellene indítani az embertelen közöskonyhas-rendszer ellen és megtagadni az építési engedélyt, ha a terv nem gondoskodik egy-egy család részére legalább is egy szobakonyháról.

A valóságban nem mondható az itt vázoltnál magasabbnak az a csak sokkal nagyobb pénzösszegért megvásárolható városi ipari munkás-standard, melyet pl. az Illyefalvi-féle Fővárosi Statisztikai évkönyv állít fel, öttagú munkáscsalád részére és amely valamivel reálisabbnak látszik, mint a Királyi Központi Statisztikai Hivatal által összeállított és ugyanott közölt előirányzat. Az előbbi összeállítás, mely 1934-ben jelent meg, anélkül, hogy csak egy adatában és fényűző lenne, valamivel bővebb élelmiszert feltételez, mint a Mészáros—Waltner-féle földműves-élelmiszert tervezet és lényegesen drágább ruházkodást, mint az általunk felvett falusi alapstandard. Ezekre viszont az egészséget jobban igénybe vevő és egyben igényesebb iparúzó környezetben épügy szükség van, mint az egészség és testi épség biztosításának állandó költségére, egy tájékoztatást adó napilapra s a természet minden egyszerű örömetől távol, valami minimális szórakozásra, amit a tervezet csak némi dohány előirányzásával vesz tekintetbe.

Az 1934. évi adatok szerint ez a munkás-színvonal az öttagú család részére heti 58 P 64 fillérért vásárolható meg, amihez nem egész 20%-os drágulást számítva, elérjük a napi 10 P szükségletet. Eszerint a falusinak kb. megfelelő standardot a városi munkás csak a készpénzben számított kiadás háromszorosáért kaphatja meg s bár a különbség óriásinak látszik, ha egybevetjük az élelmiszer és lakás árának különbségét, úgy mint a ruházkodási igényeket, akkor az öttagú munkáscsalád emberséges megélhetésének költségét napi 10 P-nél kevesebbre le nem alkudhatjuk.

Jól tudva, hogy kevés munkáscsaládban tudja a családfő a napi 10 P költséget megszerezni, az öttagú munkáscsaládban az emberséges standardhoz nem egy, de két vagy három keresőt kell feltételeznünk. A valóságos helyzet is ennek felel meg — a

gyári munkásságnak a pusztá létminimumnál alig valamivel magasabb nivót már a gyermekáldás legerősebb korlátozása árán kell megfizetnie, nehogy az eltartandó gyerekek száma érezhetően fölébe kerüljön a kereső felnőttekének.

Most már itt állnánk az öttagú munkáscsalád napi 10 P-s létminimumával és szembe kell néznünk az életnek azzal az adottságával, hogy a magántisztviselők legalsó kategóriája, a napi 1 P 50 f-t vagy annál kevesebbet keresők rétege igen széles — és az OTI kimutatásai szerint éppen ez a réteg növekedett 1930 és 1934 között 32 százalékkal,¹ a többet keresők rétegeinek rovására. Szembenállunk azzal a ténnyel, hogy az egyetemet végzett ifjúság, — sokszor kopaszodó ifjúság — kezdőfizetéseként lassan standarddá válik a 80 P, ami naponta két és fél pengőt jelent. Itt valami nincs rendjén!

Az alacsony kvalifikációjú közalkalmazottaknál, jóllehet fizetésük nem biztosíthat számukra sem módot, hogy emberséges standardon nagyszámú családot neveljenek, az élet elég sok korrektívummal szokott szolgálni. Ezek elsősorban az ambíciózusabb falusi elemekből regrutálódnak és így gyakran áll mögöttük egy-egy kertes házacská, melyet okkal-móddal városkörnyékre át cser éberéivé, rögtön megvan a létalap, mely a fixummal együtt már lehetőségessé teszi a szerény igények mellett kényelmesnek érzett standardot. Az ilyen kis közalkalmazottak egy része olyan beosztásban is van, mely aránylag tekintélyes mellékjövedelmet biztosít (borravalók és egyebek), pl. klinikai portás, egyetemi altiszt, vagy ajtónálló egy-egy kellemesebb előszobában — s ha ezekhez hozzászámítjuk a szerencsésebb házmestereket, akkor szemlélhetjük bennük talán az egyetlen réteget Magyarországon, melynek módjában áll saját standardja szerint élni.

Ezekkel élesen szembenáll a középkvalifikációjú, középiskolát, polgárit, tanítóképzőt végzett és megfelelő köz- vagy magánalkalmazásba került emberek rendje, akiknek alapjövedelme csak alig valamivel több, mint az előzőké, vagyonuk, mellékkeresetük ritkán van, a tőlük elvárt standard azonban összehasonlíthatatlanul magasabb. Súlyossá teszi a helyzetet,

¹ Statisztikai Tudósító 1934. VI. 7.

hogy ez a réteg már erősen inficiálva van az irreális «úri» standard-fogalmaival s ezidőszerint még nagyszámú gyermeket nevel.

Ezen az osztályon a társadalom többnyire indirekt utakon segít annyira-amennyire, különböző kedvezményekkel tartva benne a lelket. Csak így lehetséges, hogy itt nem válik feltűnőbbé a családfenntartók lassú felmorzsolódása, idegi és sokszor erkölcsi tönkremenése, ami jóformán mindég bekövetkezik, hacsak a család nagy önuralommal le nem mond az úri standard ábrándjáról és meg nem húzza magát olyan reális életszínvonalon, mely nem is válik mindenkor a szükséges tekintély előnyére. Ha pedig az ilyen család eltér az állandó aszkézis útjáról, akkor örök gond tornyosul fölötte, mely megmérgezi és károsná teszi a családapá munkásságát.

Nem mondunk sokat, mikor azt véljük, hogy pl. az öttagú vidéki tanítócsalád standardja mégsem lehet alacsonyabb a városi munkáscsaládénál és alapja a napi tíz pengő érték kell, hogy legyen, — amiből levonható a természetbeni szolgáltatások értéke. Amivel az élet vidéken olcsóbb, annyival magasabb standardot a tanítói tekintély közérdekből megkíván.

A középosztály felső rétegét képezik a főiskolát végzett tisztviselők és egyéb honoratorok, az orvos, ügyvéd, mérnök, a középbirtokos és a gazdasági élet magasabbrendű funkcionáriusai. Ez osztályokban a funkciók már olyan természetűek, hogy szükségessé tesznek az egyén számára bizonyos szabadságokat és kényelmeket, melyek nélkül munkájuk minősége szenved. Ennek a legnemesebb veretű magyar középosztálynak életszínvonalja anyagi kényelmek szempontjából körülbelül megfelel a gyári munkások számára fenntartott amerikai standardnak — felette áll öltözködés, de alatta a közlekedés lehetőségei szempontjából. Ennél a rétegnél van természetesen legnagyobb tere az erők játékanak és itt lehet legkevésbé skatulyázni, mert itt érvényesül leginkább a tehetségek különbözősége. Ebben az osztályban hozzá vagyunk szokva, hogy az élet igen nagy különbségeket produkál, gyakran tehetség és érdem, nem ritkán hitványosság és megalkuvás, legtöbbször azonban a több vagy kevesebb szerencse alapján. Hozzá vagyunk szokva a közszolgálat fizetési skálájának roppant meredekségéhez is, ami a fiatalságot

sújtja — sokkal erősebb mértékben, mint ahogy azt indokolttá tennék akár a munka természete, akár az ugyanazon társadalmi osztály öregei és fiataljai közt fennálló igénykülönbségek.

Az élet rugalmassága itt is érvényesül és letempítja a bajok életét. A 80 P kezdőfizetéssel alkalmazott fiatalok legtöbbször családi támogatásban részesül, otthon lakik, étkezik. Annál keservebb a helyzet ott, ahol nincs meg ez a feltételezett háttér. A 80 P fizetésből akkor tud tisztességesen öltözni és úri standardot tartva emberek közt mozogni a fiatal kezdő, ha legalább 120 P értékű segítséget kap hazulról, — házasodásra pedig akkor gondolhat, ha kettejük bármilyen forrásból való összjövedelme eléri együtt azt a vásárlóerőt, amit ma kb. 500 P jelent. Ahhoz pedig, hogy valaki a középosztály felső rétegének megfelelő standardon három gyermeket neveljen, havi 900 P kell. Jobb ezt őszintén kimondani!

Ezek a számok bizonyára szokatlanul és megdöbbentően magasnak látszanak, azzal a közhittel szemben, hogy a «havi 200 fix» már polgári jólétet biztosít a család számára. De vizsgáljuk meg a kérdést közelebbről!

Egészséges társadalmakban az életszínvonal általában a teljesített funkció fontosságával van egyenes arányban. Ha úgy véljük, hogy a köznek törekednie kell arra, hogy minden egyszerű munkás és földműves számára, annak becsületos munkakészsége ellenében, elérhetővé tegye az élet és egészség fenntartásának színvonalát — akkor kétségtelen, hogy viszont a nagyobb képesítésű szakmunkás, a kiváló kisgazda, a középkvalifikációjú tisztviselő részére méltányos életszínvonal a minimális komfort fokán lesz. A legmagasabb készültségű fiatal ügyvéd, mérnök vagy tisztviselő pedig, akitől a köz erős szellemi munkát és teljesítményt vár, joggal támaszthatja az étellel szemben már pályája kezdetén a modern komfortnak megfelelő követelményeket, a későbbi évekre bízva a csekély jólét, majd a jólét eszközeinek meghozását.

Kiséreljük meg a fővárosban élő magas kvalifikációjú fiatal tisztviselőpár havi költségvetésének felállítását — feltételezve, hogy a férj havi 300, a feleség 200 P-t keres.

Látni fogjuk, hogy tisztviselőpárunk az 500 P-t utolsó filéig elkölti, bár nem él fényűzően. Kultúrigényekre, arra, ami

az élet apró örömeit jelenti, mindössze jövedelme tíz százalékát költi — a többi életszükségletek fedezésére szolgál, oly nívón, melyet a kétszobás lakás és egy cseléd jellemez.¹ Házaspárunk ritka kedvező helyzetben van: berendezéskor nem csinált adósságot és nincs törlesztendő részlet-vásárlása. Nincsenek eltartandó, vagy segélyezendő rokonai. Adót fizetnie nem kell. Takarékosan él, mert nem utazik, taxiba sohasem ül, kávéházba, vendéglőbe sem jár, telefonja, rádiója nincs, — de tartalékolni, megtakarítani nem tud. Gyermeke pedig nincsen.

Ha a feleség feladja állását és maga végzi az egész cselédmunkát, ezzel megtakaríthat 80—100 P-t, de a költségvetésből így is 100 P fog hiányozni.

Mindez nem jelent annyit, hogy fiatal leányunkat addig nem adhatjuk férjhez, míg ifjú vőlegénye kopasz miniszteri tanácsos nem lesz. Az élet rugalmassága megint segít az esetek nagy részében. Bár egyre gyérülön, de még élnek a hozomány és apanage nemes rendszerei, még megesisik, hogy fiatalok saját házukba hurcolkodhatnak, még vannak vidéki nagymamák, akik disznót öletnek és keresztmamák, akiknél nyaralni lehet. A magyar középosztály nagy családjában még él bizonyos szolidaritás

¹ A havi 500 P-ös életszínvonal költségvetése:

Lakás és fűtés (2 szoba, cse- lédszoba, teljes komforttal). 120	Egyházi adó.....	1
Étkezés (3 személy, naponta összesen 4 P)..... 120	Jótékonyág.....	5
Ruházkodás (2 személy) 70	Egyesületi tagdíjak	4
Gáz, villany..... 15	írószer, posta, stb.....	6
Cselédbér.....25	Beszerzések, javítások.....	10
Háztartási szükségletek (tisztító és takarítószerek, apróságok, mint pl. spárga, gyufa, stb.)	Váratlan kiadások	10
Közlekedés (napi 4 vonaljegy a villamoson).....	Újság, folyóirat, könyv.....	8
Nagy mosás.....	Vendéglátás és egyéb társadalmi kötelezettségek	8
Toilette-szerek (mosdószappan, fogkrém, stb.)	Színház, hangverseny stb.	6
Lift, kapupénz	Fodrász, borbély	5
Betegség (orvos, fogorvos, gyógyszer).....	Dohány	3
	Üdülés (sport, kirándulás, nyaralás)	20
	450 + 50 = összesen	500 P.

és segítő készség a fiatalokkal szemben és erre, — jöllehet hanyatlak, — egy ideig még számítani lehet. Minden természetben kapott segítség a költségvetés megkönnyítését jelenti. S ahol semmi efféle kilátás nem lehet, ott a fiatal pár még mindég számot vehet magával és lemondhat sok mindenről, meggondolva, hogy a minimális komfortnál és kultúránál is fontosabb maga az élet és annak folytatódása. Mint sokszor látjuk, a fiatal asszony elvállalhatja a hivatali és a házimunka kegyetlenül nehéz kettős terhét és ha megértő férfi áll mellette, akkor nem is kell ettől tönkremennie. S végül, éppen a fizetések alacsony volta miatt, a mellékes jövedelmek szerzésének óriási rendszere, mondhatni rendszertelen őserdeje burjánzott fel körülöttünk. Megoldások vannak. De a jogos életigények ügye megint más és ezt illetőleg nem szabad félrevezetni sem a közvéleményt, sem a munkaadókat, sem magukat az érdekelteket, akiknek tudatosan kell sorukat vállalniok.

Az eddig előadottak alapján talán elfogadhatónak látszik az is, hogy normális méretű, háromgyermekes fővárosi családnak az úri középosztály kultúrnívóján való aránylag gondtalan felneveléséhez havi 900 P szükséges.

Igaz, hogy 900 P jövedelme a középosztályban kevés embernek van. De viszont kevés a normális méretű család is. Pl. Budapest 2697 orvosa közül 50% nőtlen és kettőnél több gyereke csak 192-nek van.

Ami a 900 P-s határon felül van, az már az állam legfőbb vezetői, a birtokos és pénzarisztokrácia, a szabad pályák sztárjainak világa, ami bennünket legkevésbé érdekel, mert itt már lehetetlenné válik a standardizálás. Csak a nevetségesen kicsinyes emberi irigységet foglalkoztatja a feltűnően magas életnívók leszorításának gondolata, amivel az emberi nyomorúságon komolyan segíteni úgysem lehetne. A józan szociológiának meg kell állapítania, hogy mikor a rongyos nép ujjongva szalad a bíorbársonyba öltözött gazdagok felvonulását látni, egészséges ítéletről tesz tanúságot, mert ünnepli azt az életmódban való csúcsteljesítményt, mely irányt mutat az emberiség ambícióinak és jövő fejlődésének.

Nem irigykedésre és lazításra van szükség, ha közelebb akarjuk hozni egymáshoz az egyes osztályok életnívóját és azo-

kat a standardokat, melyeket itt igen vázlatosan megjelöltünk, hanem nevelésre és szervezésre. Ez legyen sokirányú — legelsősorban a vezetők, a kiváltságosok, a hatóságok és a munkaadók türelmes, jóakarátú és humánus irányú nevelése. Mert ha látunk is kell, hogy némely főuraink milyen gyönyörűen ragyogó vörös márvány-boxokat építtetnek lovaik számára és mellettük milyen szomorú cselédházban tartják béreseiket, akkor ebből csak azt következtethetjük, hogy a lovakra vonatkozólag annak idején megkapták a helyes oktatást, de az emberekre vonatkozólag nem. Ez nem egészen az ő hibájuk és a mulasztást utólag is pótolhatja a hatóság és egy erőteljes közvélemény.

Másrészt nevelésre van szükség a legegyszerűbb családokban is, ahol főleg az asszonyok tudatlansága és makacs konzervatívizmusa szorítja mélyebbre a színvonalat, mint ahogy az anyagi lehetőség indokolná. Sok-sok vándor tanfolyam, lelkes és főleg értelmes tanítónők kellene ehhez a munkához. A németországi népnevelési munkánál tízezer fiatal tanítónőt juttattak kenyérhez és vonzó, hasznos, a köz számára dúsan gyümölcsöző munkaterülethez. Ezt a jó példát bátran lehetne követni.

Jóllehet az életstandardra vonatkozó közmegegyezés kialakításában, különösen Magyarországon, igen nagy szerepe lehet az állam különböző szerveinek, mégis bizonyos, hogy a magyar standard fogalmát nem viheti a köztudatba egymagában semmiféle hivatalos szerv, — annak közmegállapodássá tétele még nálunk Magyarországon is elsősorban társadalmi feladat.

Ez irányban próbáltunk itt kísérletet tenni és bár nyilvánvaló, hogy ez a vázlat kiigazításra és kiegészítésre szorul, ez talán mégsem változtat az alapgondolat helytállásán, mely szerint meg kell alkotni, közmegegyezés tárgyává kell tenni a magyar standard fogalmát, hogy világítótorony legyen társadalmunk zátonyos és örvényes tengerének éjszakájában.

Bobula Ida.